

Universiteit
Leiden
The Netherlands

Deurwaarders en mensen: de moraal van het verhaal
Kaptein, H.J.R.

Citation

Kaptein, H. J. R. (2007). Deurwaarders en mensen: de moraal van het verhaal. *Executief*, 2007(12), 158-163. Retrieved from <https://hdl.handle.net/1887/13993>

Version: Not Applicable (or Unknown)

License: [Leiden University Non-exclusive license](#)

Downloaded from: <https://hdl.handle.net/1887/13993>

Note: To cite this publication please use the final published version (if applicable).

Deurwaarders en mensen

De moraal van het verhaal

Dr. H. Kaptein, Universiteit Leiden

1. Inleiding

Er was eens een advocaatje dat tot over zijn oren verliefd raakte, op een even keurige als enigszins schroomvallige jongedame. Nadat gebruikelijke avances geen doel hadden getroffen, nam hij zijn toevlucht tot drastischer maatregelen, met hulp van een (toen al) bevriende deurwaarder. Na zich te hebben vergewist van haar dagindeling beval hij zijn handlangers 's avonds tegen zevenen exploit uit te brengen, en wel ter plaatse woonhuis slachtoffer. Zij schrok zich natuurlijk dood, na de deur te hebben opengetrokken en horende de luide stem van de ambtenaar: Deurwaarder! Bent u mevrouw X? Eh, (slik), ja ... Dan heb ik hier een exploit voor u! *Dat kan niet, ik betaal altijd alles, u bent verkeerd!* (probeerde zij nog, de burens zouden het maar horen, en erger...). Dat had de deurwaarder natuurlijk vaker gehoord en hij drukte haar het stuk dan ook zonder veel verdere omhaal in handen. Wat bleek? Het advocaatje sommeerde haar op deze niet mis te verstane wijze en met beroep op het in Europees en ook wel anderszins vastgelegd recht op *family life* en ook overigens vrije vereniging en vergadering, te verschijnen op die en die dag in dat en dat restaurant tegen zeven uur des avonds, enzovoort, alles natuurlijk verpakt in dat bargoenees juristentaaltje dat voornamelijk bedacht en bedoeld lijkt om buitenstaanders schrik aan te jagen. Overigens leert de geschiedenis dat zij er toch wel om kon lachen, is verschenen, maar van de (overige) charmes van deze rechtsdienaar toch onvoldoende onder de indruk kon geraken.

Te hopen valt dat elke deurwaarder vroeger of later zoiets meemaakt, voor zover hij (medewerking aan) dergelijke grappen niet nalaat uit angst voor tuchtrechtelijke of ergere represailles (al lijkt

het met dergelijke sancties wel mee te vallen). Want verder is het vak nogal eens dodelijke ernst, kommer en kwel gelijk die van aanzeggens en erger. Verdient de deurwaarder zijn slechte naam, op grond van ambtelijk en ander doen en laten, dat de meesten gelukkig slechts van horen zeggen kennen? Wat is het doel van de deurwaardersambt? Ofwel: wat is de moraal van het verhaal van de deurwaarder?

Behandeling van die vraag is hier ingericht als volgt. In paragraaf 2 wordt mede aan de hand van enkele casussen uitgelegd dat de deurwaarder zich niet kan verontschuldigen met verwijzing naar de rechtmatigheid van zijn doen en laten (nog afgezien van wederrechtelijke en regelrecht criminele praktijken). Misbruik van juridische mogelijkheden kan nu eenmaal leiden tot onaanvaardbare resultaten: *lawful but awful*. Professionele ethiek zou dat tekort kunnen aanvullen en verantwoord gebruik van juridische mogelijkheden nader kunnen bepalen. Maar ethiek wordt algemeen beschouwd als een zaak van het eigen geweten: 'het recht stelt ons allen grenzen, voor de rest moet iedereen het zelf weten' (par. 3). Beter is het om eerst na te gaan wat het deurwaarderschap eigenlijk inhoudt, wat zin en doel zijn van ambt en vak. Dat verwijst toch weer naar rechtsregels en -beginselen, die onder andere inhouden dat schulden dienen te worden betaald. Zo 'verdwijnt' de ethiek van het ambt en het vak toch in het recht: de moraal van de deurwaarder wordt in de eerste plaats bepaald door de noodzaak van verwerking van materieelrechtelijke beginselen (par. 4). In par. 5 wordt uitgelegd dat verwerking daarvan niet meevalt. Bovendien is tuchtrechtelijke sanctionering van fatsoenlijk deurwaardersgedrag tot nu toe niet veel meer dan folklore. Al

dan niet in het verband van de evaluatie van de Gerechtsdeurwaarderswet zou de idee kunnen postvatten dat deurwaarders beter kunnen worden bevorderd tot echte ambtenaren, een algemeen beroepsverbod inclusief (par. 6). In de tussentijd zit er weinig anders op dan het vaste voornemen om bij te dragen aan een juridisch én menselijkerwijs aanvaardbare rechtsbedeling, en daaraan arbeidsvreugde te ontnemen meer dan aan de frustraties van het grote geld (par. 7).

Het gaat wél ergens om. Verliefdheid is in het algemeen een redelijk onschuldige en ook wel behandelbare aandoening, vereffening van schulden en andere deurwaarderlijkheden gaan nogal eens gepaard met minder prettige tafereelen. Ida Gerhardt dichtte (in 1949):

Op Groenoord werd, bij nacht en
najaarsvlaggen,
tweemaal de klopper op de deur
geslagen.
Ontken het niet: het is Verster
geweest,
die van de schuldigen rekenschap
kwam vragen.

Verster lijkt de deurwaarder, maar de toelichting luidt als volgt:

'De schilder Floris Verster zag... zijn huis en tuin Groenoord..., door de gemeente Leiden gevorderd: voor een doel dat nooit verwezenlijkt is. Kort voor de onteigening overleed Verster. Men vond hem in de tuin van Groenoord.'

De deurwaarder was al geweest, en had zijn gruwelijke reputatie nog eens gevestigd. - De deurwaarder vraagt rekenschap, hier wordt van de deurwaarder rekenschap gevraagd. ('Hij', 'zijn' enz.

worden hier gebruikt in mannelijke en vrouwelijke zin, als in het Wetboek van Strafrecht enz.)

2. Edele beginselen, criminele praktijk? Het fundamenteel tekort van juridische grenzen

De exclusieve taken van de deurwaarder als ambtenaar, deel uitmakend van de overheid, zijn tenminste in dit verband wel bekend: betekening van dagvaardingen, vonnissen en andere mededelingen aan belanghebbenden, tot en met ontruiming en executie (zie in ieder geval art. 2 Gerechtsdeurwaarderswet). Het gaat om in een rechtsstaat wezenlijke taken, uit te oefenen door een 'vertrouwenspersoon'. Als ondernemer kan de deurwaarder zich ook nog bezighouden met niet-exclusieve werkzaamheden als incasso van geldvorderingen, advisering en procesvoering, zolang dat geen afbreuk doet aan het vertrouwen in het ambt.

De zwaarmacht en het koopmanschap van de deurwaarder zijn tenminste wettelijk (en tuchtrechtelijk) bepaald en ingeperkt. Maar zelfs terloopse kennisname van de deurwaarderspraktijk laat zien dat meer dan enkele deurwaarders zelfs de toch redelijk ruime perken van wet en recht ruimschoots te buiten gaan. Daarmee miskennen zij niet alleen het wezen van hun ambt (en beroep), maar ook hun bijzondere juridische verantwoordelijkheid. Gewone mensen die het met het recht niet altijd nauw nemen, richten niet altijd grote schade aan. Bovendien zijn daar de instanties om hen in het gareel te houden en desnoods hardhandig terecht te wijzen. Wederrechtelijke of zelfs regelrecht criminele deurwaarderspraktijken ontbreken machteloze debiteuren en anderen, zonder noemenswaardige dreiging van sanctie. Dit klemmt eens te meer omdat van ambtenaren, en in het bijzonder van ambtenaren met bijzondere bevoegdheden, zonder meer moet kunnen worden verwacht dat zij zich ten minste rechtmatig gedragen. *Quis custodiet custodes?* Dat geldt natuurlijk ook voor het deurwaarderschap, dat in de eerste plaats zichzelf moet bewaken.

Intussen is de waslijst van verboden tot en met criminele deurwaarderspraktijken lang. Bij exploitatie wordt niet meer aangebeld, maar gewoon per post bezorgd (toelichting en overleg komen

daarbij al dan niet ambtshalve te vervallen), derdengelden worden aangewend voor ontwikkeling van commerciële activiteiten, integratie van kantongerechten en rechtbanken wordt aangegrepen om illegaal nasalaris te vangen, schuldenaren worden verboden kosten in rekening gebracht. (Te verwachten zou toch zijn dat dit ambtsmisdrijf van knevelarij zonder uitzondering leidt tot definitieve ontzetting uit het ambt, want wat moet een fatsoenlijke samenleving met aperlende deurwaarders? Ook hier leert de praktijk anders: zie par. 5.)

Ook zijn er schemergebieden, waarin het gaat om praktijken die juridisch net (niet) kunnen: mogen deurwaarders vorderingen opkopen? Is deelneming van derden in deurwaarderskantoren aantasting van (even wezenlijke als dan ook wettelijk vastgelegde) onafhankelijkheid? Mag ambtelijke status worden misbruikt voor commerciële doeleinden? Mogen deurwaarders (tegen ambtgenoten en incassobureaus) bieden op debiteurenportefeuilles? Hoe zit het met deurwaarders die na loonbeslag dossiers uitwisselen en daarbij stelselmatig 'rekenfouten' maken ten nadele van debiteuren? Met veel goede of eigenlijk kwade wil kan het juridisch allemaal door de beugel, tenminste, als eigen belangen van deurwaarders voorop worden gesteld.

Er zou al heel wat zijn gewonnen als het deurwaardersambt en wat daarmee in de praktijk zoal samenhangt werd uitgeoefend binnen niet al te onwettelijk uitgelegde perken van wet en recht. Het heeft er meer dan de schijn van dat dit in de praktijk niet altijd goed lukt, in ieder geval stellen misstanden die aan het licht komen niet gerust. Overigens is niet echt bekend hoeveel er nu precies goed dan wel mis gaat. *Dark numbers* zijn nu eenmaal eigen aan dit soort onderwerpen en de rechtssociologie van het notariaat staat nog in de kinderschoenen (zie wél Ter Voert & Van Ewijk, 2006). Uit hier behandelde misstanden mogen dan ook geen kwantitatieve conclusies worden getrokken.

Hoe dan ook, wet en recht zijn niet genoeg, en dat maakt beroepsethiek pas echt belangwekkend. Hoe ook uitgelegd, regels en regeltjes van (tucht)recht en met name rechtsvordering laten veel ruimte over voor gebruik en misbruik van juridische mogelijkheden. Beroepsethiek zou dergelijke lacunes kunnen en moeten opvullen. *What is lawful may be quite awful*. Kennelijk bieden wet en recht zelf

onvoldoende maatstaven om te bepalen wat in gebruik van juridische mogelijkheden nog door de beugel kan en wat niet. Bijvoorbeeld: rechtens is het niet verboden om informele wegen waarlangs schuldenaren tot betaling kunnen worden bewogen links te laten liggen en dadelijk te beslaan, met alle kosten voor de (arme) schuldenaars van dien. Beroepsethisch aanvaardbaar lijkt het intussen niet. Of: doorkruising van schuldsaneringstrajecten door beslagen in het vooruitzicht daarvan, of beslagen staande minnelijke schuldregelingen zijn evenmin verboden, maar daarom nog niet oorbaar. Beslag en executie zonder aantoonbare noodzaak laat staan fatsoenlijke afweging van rechten en belangen is rechtens niet verboden, maar daarom nog niet fatsoenlijk (voor een deel is dat al in België beter geregeld, zie Snoeck, 2007). En wat te denken van overbodige en voor schuldenaren en anderen even nodeloos kostbare als de deurwaarder verrijkende ambtshandelingen, bijvoorbeeld door lukraak bankbeslagen te leggen?

Bovendien kan misbruik van juridische (inderdaad met name rechtsvorderlijke) mogelijkheden leiden tot niet alleen menselijkerwijs, maar ook zonder meer materieelrechtelijk onaanvaardbare resultaten. Dat geldt voor de deurwaarderspraktijk net zo goed. Zo kan lukraak beslaan leiden tot faillissement, met voor uiteenlopende betrokkenen menselijkerwijs én materieelrechtelijk onaanvaardbare gevolgen. Voorop moet staan dat rechtsvordering geen ander doel dient dan verwerkelijking van materieel recht (zie al Rutgers, 1982, en Breninkmeijer, 1993). Maar recht kan zelf een dergelijke prioriteit niet nog eens zelf bepalen. Dat is uiteindelijk toch een kwestie van beroepsethiek (van doordenking van zin en doel van ambt en vak).

Maar! Zal hiertegen worden ingebracht: daarvoor dient toch tuchtrecht, om een aanvaardbare deurwaarderspraktijk af te dwingen? Ja, maar dat tuchtrecht kan op zijn beurt niet zonder ambts- en beroepsethische invulling, zoals blijkt uit artikel 34 lid 1 Gerechtsdeurwaarderswet:

De gerechtsdeurwaarder is aan tuchtrechtspraak onderworpen ter zake van enig handelen of nalaten in strijd met enige bij of krachtens deze wet gegeven bepaling en ter zake van enig handelen of nalaten dat een behoorlijk gerechtsdeurwaarder onderschei-

denlijk kandidaat-gerechtsdeurwaarder niet betaamt.

In alle tuchtrecht is een dergelijke 'blanket'-bepaling onontbeerlijk. Het gaat niet alleen om de letter, maar ook en met name om de geest van het geheel, om de moraal van het ambt. Het heeft geen zin om zelfs maar te proberen die nog eens vast te leggen in regels en regeltjes. Want dan rijst wederom het probleem van gebruik en misbruik van die regels: een noodlottig Droste-effect.

Tot slot, naar aanleiding van deze even weinig geruststellende als willekeurige greep uit de rijke catalogus van misstanden in de deurwaarderspraktijk (zie voor nog meer casuïstiek Buik, 2005): veel problemen komen voort uit het even historisch gegroeide als wonderlijke gegeven dat de deurwaarder ook nog koopman is, in zijn eigen ambtelijke sferen. Dat leidt er ook nog eens toe dat ambtelijke status en daarop gebaseerd vertrouwen kunnen worden misbruikt, ten ongunste van eigenlijk alle betrokkenen, inclusief de concurrentie (incassobureaus), behalve natuurlijk de deurwaarder zelf (denken sommigen van hen). Hoe dan ook: er zijn verleidingen, ook binnen de perken van wet en recht. Te vaak is de klant een zak, met geld. Hoe kan (beroeps)ethiek daaraan grenzen stellen?

3. Het dwaallicht van de ethiek

Ethiek (of moraal, die twee begrippen worden hier niet onderscheiden) wordt algemeen beschouwd als (denken over) normen en waarden die menselijk doen en laten moeten bepalen boven andere gedragsbepalende factoren en die uitmaken wat uiteindelijk goed en kwaad is. Ethiek moet een uitdrukking zijn van wat werkelijk menselijk (of Goddelijk) is. Zo gaat ethiek uiteindelijk zelfs boven positief recht (zoals overigens elke deurwaarder weet die uit menselijke overwegingen wel eens een oogje heeft dichtgeknepen). Normen en waarden als eerlijkheid, rechtvaardigheid en bevordering van menselijk welvaren gelden als fundamentele ethiek.

Wel moet hier worden onderscheiden tussen ten minste drie begrippen van ethiek.

1. Ethiek (of hier misschien toch eerder 'moraal') kan niet meer zijn dan wat men-

sen feitelijk doen en laten, uit al dan niet vermeende ethische motieven, ontleend aan het persoonlijk geweten. Zo kan de dokter zeggen: 'Ik kan euthanasie niet met mijn geweten verenigen', net zo goed als de deurwaarder het niet over zijn hart kan verkrijgen om chicaneuze crediteuren tegemoet te komen door armlastigen hun huizen uit te zetten. Duidelijk is dat dergelijke moralen nogal uiteenlopen (en net zo vaak te wensen over laten).

2. Het kan ook gaan om de 'officiële' moraal van een ambts- of beroepsgroep, min of meer vastgelegd in gedragsregels en tuchtrechtspraak. Die komt niet altijd overeen met het persoonlijk geweten (of gebrek daaraan) van alle betrokkenen.

3. (En daar gaat het hier om:) Kritische ethiek is de poging om het persoonlijk geweten en de officiële moraal te toetsen: kloppen die wel of zijn er redenen om betere (ambts- en beroeps)ethische maatstaven aan te leggen?

Hoe belangrijk dergelijke onderscheidingen ook zijn, de bezwaren liggen voor de hand. Ethiek in eerste en tweede zin laat zich nog wel beschrijven (als menselijke en maatschappelijke verschijnselen), ethiek in derde zin is zonder meer een kwestie van normen en waarden. Die kunnen niet zonder meer zijn gebaseerd op feiten en daarmee lijkt ethiek op haar best te zijn veroordeeld tot persoonlijke reflectie. Dan eindigt elke gedachtewisseling er over in dooddoeners als 'Dat vind jij'. Dit is het probleem van subjectivisme en relativisme. De een gelooft in de Tien Geboden, de ander gelooft nergens in en vindt eigenlijk dat iedereen maar voor zichzelf moet opkomen. Dan is er helemaal geen ethiek, dus ook geen ambts- en beroepsethiek. Bovendien: al zou iemand de Steen der Wijzen (Stenen Tafelen?) van dé ethiek aan het licht weten te brengen, dan is het nog maar de vraag of mensen en deurwaarders zich daaraan veel gelegen zouden laten liggen.

Ethische abstracties op zich zijn niet veel waard. Belangrijker is het eerst eens na te gaan waar het eigenlijk over gaat: wie is en waartoe dient de deurwaarder? (Eerst de feiten, dan de moraal.) Ofwel: waartoe dienen deurwaarders in het geheel van de rechtspleging? Wat is de moraal van het verhaal van de deurwaarder? Een goed antwoord op die vraag zou ethische abstracties overbodig kunnen maken.

4. Rechtsherstel als zin en doel van het ambt (en beroep)

Dan gaat het niet in de eerste plaats om het positiefrechtelijke antwoord. Dat is duidelijk genoeg (zie al par. 2). De eigenlijke vraag is wat daarachter schuilgaat (er zonder meer van uitgaand dat rechtsvordering inderdaad geen ander doel dient dan materiële rechtsverwerking). Principieel beschouwd heeft de deurwaarder in ieder geval te maken met kwijting van schulden, al dan niet met behulp van een sterke arm. De grondslagen van die schulden lopen uiteen, toch gaat het steeds om retributie, terugbetaling, goed maken van wat ten onrechte was onthouden dan wel ontnomen. De deurwaarder draait de geschiedenis terug, desnoods onder dwang. Ideaaltypisch worden alle betrokkenen teruggebracht in schuldloze posities. Zo beschouwd is het werk van de deurwaarder geen afbraak (zoals het zo vaak lijkt), maar opbouw, of eigenlijk: rechtsherstel (zie daarover uitgebreider Kaptein, 2001).

Zo beschouwd wordt een, of misschien wel de, hoofdtaak van de deurwaarder bepaald door een rechtsbeginsel van retributie, desnoods met geweld te verwezenlijken. De deurwaarderlijke rechtsvordering is een (min of meer willekeurige) uitwerking van middelen en wegen om die wezenlijke retributie te verwezenlijken. 'Schulden moeten worden voldaan', zo simpel is het, ondanks alle materieelrechtelijke en rechtsvorderlijke uitwerking en detaillering daarvan. Dergelijk positief recht zou zonder achterliggende rechtsbeginselen ook weinig zin hebben. De ethiek van de deurwaarder zit in het ambt (en het beroep) zelf, in de rechtsbeginselen die zin en doel van het werk van de deurwaarder bepalen. Dat is geen abstracte en steriele ethiek, als 'boodschap van buiten' waaraan praktizijnen zich hoe dan ook weinig gelegen zullen laten liggen. Het gaat om begrip van het wezen van ambt en vak, als belangrijkste beweegredenen in een praktijk die een deel van haar kaleidoscopie verliest als duidelijker wordt waarom het eigenlijk gaat.

5. Verheven beginselen, weerbarstige praktijk?

Professionele ethiek is dus gegeven met de principes van ambt en vak, als

bepaald door het recht. Die beginselen stellen al duidelijke grenzen aan gebruik van juridische mogelijkheden. Als het gaat om materiële rechtsverwerking, mag veel niet (en moet veel wél) dat positiefrechtelijk niet uitdrukkelijk verboden of geboden is. Maar met beginselen alleen komt de deurwaarder er niet, in ingewikkelde rechts- en andere werkelijkheden. Die beginselen moeten ten minste worden aangevuld met maatstaven van proportionaliteit en subsidiariteit. Met overbodige ambtshandelingen zo veel mogelijk geld verdienen (of ander misbruik maken van rechtsvorderlijke en andere mogelijkheden) is even makkelijk als mala fide. Moeilijker is het om die ambtshandelingen in overeenstemming te brengen met de rechten en belangen die op het spel staan en niet meer te doen dan nodig is om materieel recht te verwerken (of zelfs schuldeisers erop te wijzen dat rechtsmaatregelen geen zin hebben, wanneer de baten niet tegen de kosten opwegen, zie over dergelijke misstanden al Van Koppen & Malsch, 1992). Dat materiële recht, als al dan niet rechterlijk gegeven, is op zijn beurt weer geen onderwerp van afweging voor de deurwaarder. Zo staat een schuld in beginsel vast en is het niet aan de deurwaarder daaraan op grond van redelijkheid en billijkheid of hoe dan ook te tornen. Wél kunnen relatieve en absolute vermogensposities van debiteuren en crediteuren mede bepalend zijn voor inzet van middelen. Alles natuurlijk afgezien van extreme uitzonderingen, maar die komen in de hedendaagse rechtsorde niet vaak meer voor. Het vangnet van de verzorgingsstaat, inclusief schuldsaneringsregelingen, behoort te voorkomen dat mensen werkelijk noodgedwongen aan de bedelstaf geraakt. Wat niet wegneemt dat te veel schuldenaren alsnog in ambtelijke en andere molens worden vermalen.

Meer dan eens is dat tenminste ten dele 'hun eigen schuld'. Tenminste, bij min of meer oppervlakkige beschouwing. Want achter de schijn van laksheid, onwil en kwade trouw gaat meer dan eens schuil de duisternis van dwangmatig ontwijkgedrag, andere neurosen, nog meer innerlijk ongeluk en erger. Nog afgezien van onverdiende pech die mensen kunnen hebben, door markten waarin zij zich niet meer kunnen handhaven, schattingen van kansen die niet zijn uitgekomen, kwade trouw van crediteuren, insolvabiliteit van derden en nog veel meer. Ook de deurwaarder

moet enig idee hebben van dergelijke menselijke werkelijkheden, al kunnen die zijn doen en laten maar zeer ten dele bepalen. Crediteuren zijn geen barmhartige Samaritanen en willen zij toch die rol op zich nemen, dan komt de deurwaarder niet eens in beeld. Toch is en blijft feitengevoeligheid ook voor de deurwaarder een kardinale deugd. Niets kan behoorlijk worden afgewogen en besloten zonder dat alle feiten ter zake bekend zijn. (Anonimiteit van zo veel schuldenaren in een steeds landelijker markt staat daaraan wel eens in de weg.)

Net goed als schuldenaren fouten maken waarvan zij de gevolgen moeten dragen, gaan zelfs de beste deurwaarders wel eens over de schreef, naar (tucht)rechtelijke dan wel ambts- en beroepsethische maatstaven. Daardoor komen zij zelf in het krijt te staan, bij hun 'crediteuren'. Dan zit er niets anders op dan vereffening van eigen schuld, door het geleden nadeel goed te maken. Ook dat is wezenlijk rechtsherstel, als fundamentele juridische én menselijke waarde. Te veel deurwaarders hebben daar moeite mee, al dan niet onder druk van hun aansprakelijkheidsverzekeraars. Dat klemt eens te meer omdat juist deurwaarders voortdurend andere mensen afrekenen op hun schulden. Als de deurwaarder zelf aan de beurt is, kan hij dus al helemaal niet achterblijven. Dat hoeft niet eens altijd (veel) geld te kosten. Door ambtelijk handelen benadeelden nemen nogal eens genoeg met welgemeende verontschuldigingen. Dergelijke verontschuldigingen zijn uitingen van respect, hoe anoniem alle betrokkenen in deze en dergelijke sferen ook met elkaar omgaan.

Dat respect hoort ook te blijken uit wellevendheid in de omgang met alle betrokkenen. Het is niet aan de deurwaarder om te laten blijken wat hij vindt van de moraal van schuldenaren (of schuldeisers). Persoonlijk heeft hij daarmee immers niets te maken, net zo min als hij de 'pastor' mag zijn die arme (en rijke) schaapjes beleert over hun betalingsmoraal. Goede manieren zijn het werktuig van de even onpersoonlijke als respectvolle omgang met alle betrokkenen bij het ambtelijk handelen van de deurwaarder.

Nu zou te hopen zijn dat al dit en nog veel meer rechtmatig, doelmatig en fatsoenlijk deurwaardersgedrag wordt bewaakt door klacht- en tuchtrecht. Maar dat valt mee. Al stijgt het aantal

tuchtzaken snel, er wordt (te) weinig mee gedaan. De meeste zaken worden ongegrond verklaard, de doorlooptijden zijn lang, de sancties gering, uitspraken worden te laat en anoniem gepubliceerd. Het is allemaal niet nieuw, maar daarom niet minder treurig. Weer rijst het beeld van een groep die in de eerste plaats eigen leden in bescherming neemt en daarmee de primaire taak van tuchtrecht miskent: bewaking van de kwaliteit van een juridisch wezenlijk ambt als wezenlijk maatschappelijk belang. Zo dient het eerder genoemde ambtsmisdrijf van knevelarij zonder meer te leiden tot definitieve ontzetting uit het ambt. Want wat moet de maatschappij met criminele deurwaarders? De treurige realiteit van een kennelijk tandeloos tuchtrecht leert ook hier anders, ten detrimente van de dienstverlening én van de reputatie van het ambt. Bovendien weten veel voor de gek gehouden cliënten en andere betrokkenen niet eens dat zij reden tot klagen hebben, onkundig als zij zijn van de juridische en andere techniek van het ambt en het vak.

Hervorming van deurwaarderlijk (en ander) tuchtrecht is dan ook hard nodig. Duidelijk moet worden dat invulling van nu eenmaal noodzakelijkerwijs vage bepalingen van tuchtrecht ambts- en beroepsethische reflectie vooronderstelt, in termen van zin en doel van ambt en beroep (zie al par. 2). Bovendien moet van dat tuchtrecht eindelijk eens werk worden gemaakt. De nieuwe Gerechtsdeurwaarderswet werd onder andere ingegeven door de wens elke deurwaarder onder de werking van wettelijk tuchtrecht te brengen. Dat wordt nooit wat zolang tuchtrecht als strafrecht wordt gezien, met alle beperkingen ten gunste van 'verdachten' van dien (zie Kaptein, 2006, hoofdstuk X). Tuchtrecht is geen sanctierecht, maar beoogt handhaving van de kwaliteit van ambt en beroepen waarvan de kwaliteit niet (volledig) door een vrije markt van vraag en aanbod kan worden bepaald. Dé tuchtmaatregel is dan ook uitsluiting van ambtenaren en anderen die niet aan redelijkerwijs te stellen eisen kunnen voldoen. Daarin hoort voor afweging van belangen van malverserende deurwaarders ten opzichte van het belang van een goed functionerend en maatschappelijk vertrouwen verdienend ambt niet meer dan marginale plaats te zijn.

6. Hervorming?

Ambts- en beroepsethiek moet uitgaan van positief recht en daarmee gegeven instituties, anders wordt ethiek vrij zwerende maatschappijkritiek. Er zijn nu eenmaal deurwaarders (en nog veel meer instituties in een beschaafde rechtsorde), in die zin is zelfs kritische ethiek van ambten en beroepen een conservatieve onderneming. Toch kan het zin hebben om ook in dit verband stil te staan bij mogelijke hervormingen. Gegeven rechtsorde of niet, het deurwaardersambt en -beroep is net als zo veel rechtsbedrijf een voortbrengsel van uiteindelijk willekeurige rechtsgeschiedenis, gelaardeerd met enig principiële uitgangspunten. Dus rijst toch de vraag of het historisch gegroeid deurwaarderschap zo langzamerhand eerder in het (Openlucht)museum thuis hoort (om aldaar de deuren langs te lopen?). Ook al zouden overwegingen langs deze lijnen niet dadelijk leiden tot vernieuwing, zij kunnen wel leiden tot een beter doorzichte ambts- en beroepspraktijk.

Hier is natuurlijk de hamvraag waarom de deurwaarder geen gewone ambtenaar is, tegen vast salaris in dienst van een overheid die immers verantwoorde-lijk is voor alle publieke rechtspleging, waaronder de executie van civiel recht (zie Brenninkmeijer, 1993). Rechtzoekenden kunnen desgewenst nog steeds tegen vast tarief worden afgerekend (net zo goed als bijvoorbeeld leges moet worden betaald), deurwaarders komen niet langer in de verleiding om ambtshandelingen om den brode te verrichten en worden al evenmin 'gedwongen' om nevenwerkzaamheden te verrichten (met beroep op de waardigheid van hun ambt). Sterker nog, de echt ambtelijke deurwaarder kan worden verboden om op 'eigen terrein' bij te klussen. Hoe vergaand dit voorstel ook lijkt, het komt in ieder geval tegemoet aan een principiële bezwaar tegen de deurwaarder als ondernemer. Nu moeten rechtzoekenden zelf de integrale kosten van het deurwaarderschap opbrengen. De ongerijmdheid daarvan blijkt als zou worden voorgesteld om diensten van politie en justitie 'per verrichting' bij belanghebbenden in rekening te brengen. Dat kan natuurlijk niet. Voor dergelijke diensten wordt door iedereen belasting betaald. Waarom wordt het deurwaarderschap dan niet op dezelfde manier bekostigd? Er is toch ook een belastingdeurwaarder? Natuurlijk zijn er verschillen tussen het deurwaardersambt enerzijds en (bij

voorbeeld) politie en justitie anderzijds, maar die kunnen 'privatisering' van het deurwaarderschap niet zonder meer rechtvaardigen. Het Openbaar Ministerie zou de taken van de deurwaarder kunnen overnemen. Dat Openbaar Ministerie had en heeft immers een aantal civielrechtelijke taken en bevoegdheden (zie art. 124 RO c.a.), en dat is meer dan historisch toeval (zie daarover uitgebreid De Meijer, 2003). (Dat zou overigens ook kunnen leiden tot adequatere politiebijstand bij deurwaardersactiviteiten.)

Dat zal zo snel niet gebeuren. Minder ingrijpende hervorming in dezelfde richting is misschien eerder denkbaar. Als bekend hebben deurwaarders wettelijk de ruimte gekregen om commerciële nevenactiviteiten te ontplooiën, met alle bekende problemen van dien. In de huidige 'markt' kunnen zij ook niet anders, want niet alleen door liberalisering kunnen zij niet leven van louter de opbrengsten van het ambt. Een wettelijk verbod op nevenactiviteiten, bij behoud van de deurwaarder als 'zelfstandig ambtenaar' gaat minder ver dan volledige verambtelijking en kan het deurwaardersambt saneren. Dat kost deurwaarderlijke arbeidsplaatsen, maar dat kan het waard zijn. Bovendien is er elders werk genoeg. In ieder geval voor het deurwaardersambt moet de MDW-operatie (marktwerking, deregulering, wetgevingskwaliteit) als min of meer mislukt worden beschouwd. Het belangrijkste gevolg van de nieuwe Gerechtsdeurwaarderswet lijkt van negatief rechtseconomische aard: de (frictie)kosten van civielrechtelijke transacties werden nog hoger (en overstijgen nogal eens de bedragen waar het eigenlijk over gaat, tot op een punt dat deurwaarders en al die anderen werkzaam in het rechtsbedrijf meer vangen dan alle schuldeisers bij elkaar). Uiteindelijk zouden dergelijke ontwikkelingen toch kunnen leiden tot volledige verambtelijking van de deurwaarder, omdat een 'eigen' inkomen nu eenmaal is onderworpen aan (Europese) mededingingsregels, met alle kennelijk toch kwalijke gevolgen van dien.

Ook de rechts- en andere sferen waarin deurwaarders functioneren zijn nog wel voor enige hervorming vatbaar. Zo kan de dagvaarding worden afgeschaft (al is dat niet goed voor de deurwaarderlijke omzet en is het verzet ertegen uit die kringen dan ook redelijk doorzichtig). Andere even bewerkelijke en goedverdienende als overbodige complexitei-

ten van min of meer folkloristische strekking lenen zich evenzeer tot opheffing of tenminste hervorming (zie daarover natuurlijk Asser, Groen & Vranken, 2006). Een algemeen verbod op postorderbedrijven, hervorming van het nieuwe zorgstelsel en aanpak van nog meer deurwaarderswerkverschaffende misstanden zouden ook goed kunnen helpen.

7. Agenda

Tegen dit alles zal ongetwijfeld toch het volgende worden ingebracht (als de sceptische lezer al tot hier toe is gekomen): deze en dergelijke kritische overwegingen staan te ver af van de praktijk. Ongetwijfeld. Des te erger voor die praktijk. Wat niet voortdurend wordt doordacht en in het licht daarvan wordt hervormd, is ten dode opgeschreven. Dat geldt ook voor de deurwaarder. Een fundamentele waarde van (rechts)cultuur is nu juist de overtuigingskracht van het betere argument, tegen zo veel andere echte en vermeende belangen en nog duisterder krachten in.

Anderzijds zij zonder meer toegegeven dat de individuele deurwaarder niet altijd veel kan met kritiek op zijn ambt en vak. Hooguit kan die leiden tot hervormingen die in ieder geval op korte termijn geen grote vaart zullen lopen (misschien is dat maar goed ook). Toch kan het ook in de dagelijkse praktijk goed zijn om af en toe stil te zijn bij zin en doel van de chaos van alledaagse (en soms minder alledaagse) activiteiten. Juridisch werkzame ambtenaren en vertrouwensberoepsbeoefenaren als deurwaarders, notarissen, advocaten, officieren van justitie, rechters en zo veel anderen doen er goed aan om bij wijze van spreken wekelijks een half uur uit het raam te staren en zich af te vragen wat zij eigenlijk aan het doen zijn, en waarom. *Nichts ist praktischer als eine gute Theorie*. Al dient dat nadenken ook buiten die wekelijkse reflectie een hoofdrol te spelen. Elk geval vergt weer andere afwegingen. Ook dat maakt het vak interessant.

Wie overtuigd kan zijn van zin en doel van zijn bijdrage aan de rechtsbedeling kan bovendien liefde voelen voor zijn ambt en vak, en voor de mensen die het aangaat. Zonder die liefde verwordt alles tot saaiheid en sleur, tot de holheid van misbruik van ambt en beroep tot nooit tevreden te stellen eigen belang, al dan niet in termen van de illusie van het

(grote) geld. Sterker nog: in de mate dat deurwaarders laten zien dat zij een even eigen, eerlijke als onontbeerlijke bijdrage leveren aan de rechtspleging, kunnen zij daaraan ambts- en beroepseer ontleenen, aanzien dat uitoefening van ambt en beroep kan dragen. De maatschappij dat ben jij: dat geldt ook voor de deurwaarder, hoe versleten die slagzin ook mag klinken. Net als elke ambtenaar dient de deurwaarder uiteindelijk maar één enkel belang: het algemeen belang, punt. Wie in de kaleidoscopie van oneindige veelheid van verschillende activiteiten en de verleidingen daarvan toch iets bijdraagt dat boven hemzelf uitstijgt verwelkomt daarmee de zin van zijn ambt en vak, en daarmee van zichzelf. Ambt en vak kunnen en moeten meer zijn dan (het grote) geld, wil niet alles ondergaan in cynisme:

The ambition of law is to resolve conflict, exchanging the coin of private (and public) violence for its own currency. For idealists, law's currency is justice, and it resolves conflict by reference to morally grounded rights. For cynics, law's currency is currency.

Aldus Kutz (2003). Ook voor de deurwaarder hoort het om niets anders te gaan dan materiële rechtsverwerking, in het bijzonder om rechtsherstel, in sferen die natuurlijk niet altijd aan de duisternis van Groenord doen denken. Bovendien, om met een relativerende opmerking te eindigen: kwaliteit van dienstverlening is natuurlijk niet alleen een kwestie van ethiek en goede trouw. Feitgevoeligheid en tijdig vakwerk zijn minstens zo belangrijk, zoals Goethe al in 1774 zo mooi opmerkte:

Und ich habe, mein Lieber, wieder bei diesem kleinen Geschäft gefunden, dass Missverständnisse und Trägheit vielleicht mehr Irrungen in der Welt machen als List und Bosheit. Wenigstens sind die beiden letzteren gewiss seltener.

Dat geldt voor alle leven en werken, ook voor de grote zaak van de deurwaarder.

Literatuur

- W.D.H. Asser, H.A. Groen & J.B.M. Vranken, *Uitgebalanceerd: Eindrapport fundamentele Herbezinning Nederlands burgerlijk procesrecht*, Den Haag: Boom Juridische uitgevers 2006.
- A. Brenninkmeijer, *Burgerlijk recht als Publiekrecht*, Zwolle: Tjeenk Willink 1993.
- A. Buik, 'Kind van de rekening', *Executief* 2005, p. 184-185.
- I. Gerhardt, *Kwatrijnen in opdracht* (1949), ook in *Verzamelde gedichten*, Amsterdam: Atheneum, Polak & Van Gennep 1999.
- J.W. von Goethe, *Die Leiden des jungen Werthers* (1774 en latere uitgaven).
- H.J.R. Kaptein, 'Van ressentiment tot (zelf)respect: het sociaal cement van herstelrechtvaardigheid', in: P.B. Cliteur & V. Van Den Eeckhout ed., *Multiculturalisme, cultuurrelativisme en sociale cohesie*, Den Haag: Boom Juridische uitgevers 2001, p. 117-141.
- H.J.R. Kaptein, *Kwade Zaken: de moraal van het juridisch beroep*, Nijmegen: Ars Aequi 2006.
- P.J. van Koppen & M. Malsch, 'Hoe de verliezer wint', *Nederlands Juristenblad* 1992, p. 1101 v.
- C. Kutz, 'Why We Obey the Law (Review of Jules Coleman, *The Practice of Principle*)', *Times Literary Supplement* (3-6-2003), p. 26.
- M.E. de Meijer, *Het openbaar ministerie in civiele zaken*, Deventer: Kluwer 2003.
- G.R. Rutgers, *Over dagvaardingen, deurwaarders en wat verder ter sprake komt*, Deventer, 1982.
- F. Snoeck, 'Bij de burens', *Executief* 2007, p. 78-81.
- M.J. ter Voert & M.D. van Ewijk, *Trendrapportage Gerechtsdeurwaarders 2006: Toegankelijkheid, continuïteit en kwaliteit van de ambtelijke dienstverlening*, Den Haag: Boom Juridische uitgevers/WODC 2006.

Reactie Bestuur KBvG

De lichtvoetige inleidende anekdote en de barokke stijl ten spijt, velt auteur dr. Hendrik Kaptein in zijn bijdrage een hard oordeel over onze beroepsgroep.

Het is een oordeel dat gebaseerd is op argumenten die ons uiteraard niet onbekend voorkomen, maar die ons inziens in deze bijdrage buitenproportioneel worden opgeblazen. Met name het veelvuldig bezigen van de woorden 'criminele praktijken' is sterk stigmatiserend en laat een smaak na dat de auteur, ten koste van de waarheid, er een zeer smeugig verhaal van wilde maken.

Het spreekt dan ook voor zich dat we ons niet kunnen vinden in de eindconclusies die de auteur trekt, hoezeer hij wellicht ook gelijk heeft ten aanzien van een enkele gerechtsdeurwaarder die de door de KBvG opgestelde (en door het merendeel van de leden gedragen) kwaliteitsmaatstaven naast zich neerlegt. De gemiddelde gerechtsdeurwaarder neemt zijn opdracht serieus en handelt én als dienaar van het recht én als ondernemer integer, professioneel en menselijk. Dat alles neemt niet weg dat de KBvG als beroepsgroep openstaat voor goed onderbouwde kritiek die kan leiden tot verdere professionalisering. Wij nemen het signaal van de heer Kaptein in die zin dan ook meer dan serieus en nodigen de auteur hierbij uit om zijn grieven in een persoonlijk gesprek met het bestuur van de KBvG om te zetten in aanbevelingen voor concrete, realistische en haalbare beleidsaanpassingen.

Reactie H. Kaptein

Het was noch is mijn bedoeling alle deurwaarders in een kwaad daglicht te stellen, wél om alle betrokkenen (nog eens) wakker te schudden. Wellicht had ik nog meer moeten benadrukken dat mijn bijdrage geen enkele kwantitatieve dan wel rechtssociologische pretentie heeft, in de trant van: x% van alle deurwaarders deugt niet. Anderzijds staat buiten kijf dat er meer dan enige aanleiding was tot (inderdaad sinds enige jaren gevoerde) discussie over de toekomst van het deurwaardersambt. Ik ga er nog steeds van uit dat mijn artikel aan die discussie kan bijdragen. Graag ga ik dan ook in op de uitnodiging tot een gesprek het bestuur van de KBvG. ●